

Dorovský, Ivan

Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1965, vol. 14, iss. D12, pp. 242-244

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107703>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ukázky staré literatury byly omezeny na tři drobné příklady. Pořadatel si totiž vytkl za cíl při výběru textů přihlížet nejen k jejich objektivní hodnotě ideově umělecké, ale rovněž k jejich popularitě v širokých čtenářských vrstvách. Proto převážnou část ukázek vybral z autorů 19. století a sovětského období. Zastoupeni jsou pečlivě vybranými ukázkami hlavní představitelé novodobé ukrajinské literatury, především její zakladatelé a klasikové. Ivan Kotljarevskij má tu ukázky z Eneidy a z Natalky Poltavky. Několika bajkami představuje Jakóbiec čtenáři Petra Hulaka-Artemovského, Jevhena Hrebinku a Leonida Hlibova. Od Hryhorije Kvitkyje-Osnovjanenka byla do knihy zařazena proslulá povídka „Marusja“.

Největšimu z klasiků, Tarasu Ševčenkovi, věnoval pořadatel asi 60 stran a snažil se, aby ve výboru byly zastoupeny všechny typické druhy jeho poezie. Jsou tu balady, např. Topol, poémy Kateřina, úryvky z Hajdamaků, Kacíř a Sen. Ševčenko-lyrik je však méně výrazně ukázan nežli Ševčenko-epik, i když z jeho lyriky byly do výboru pojaty tak typické a tak populární básně, jako jsou Závět, Sestře, I živým i mrtvým i nenarozeným aj. Z prozaiků vedle Kvitky je zastoupena Markovičová-Vovčok povídkou Slečinka z penzionátu.

Druhou polovinu 19. století reprezentují vedle Ivana Nečuže-Levického, Panasa Myrného a Ivana Karpenka-Karého hlavně Ivan Franko, Mychajlo Hrabovskij, Lesja Ukrajinka a Vasyl Stefanyk. V obsáhlých výběrech těchto autorů je zdůrazněna próza novodobé ukrajinské literatury. Také drama 19. století je dobře zastoupeno Nešťastnou Karpenka-Karého, dílem Lesji Ukrajinky V katakombách a úryvkem její Lesní písně. Poněkud byla zanedbána poezie, ač zaujímá přední místo jak v díle I. Franka, tak v díle Lesji Ukrajinky. Snad z důvodů jazykových nepojal Jakóbiec do svého výboru ukázky z díla velkého bukovinského básníka Jurije Feďkoviče, protože básník píše dialektem. Mnoho místa věnoval pořadatel dvěma prozaikům z konce století, Mychajlu Kocjubynskému a Vasylu Stefanykovi, ale jeho výbor nepřináší ukázky z tvorby Olhy Kobylanské, spisovatelky dodnes velmi oblíbené a populární nejen na Bukovině.

Z ukrajinské sovětské literatury nalézáme ve výboru ukázky všech vynikajících představitelů poezie: P. Tyčyny, M. Rylského, V. Sosjury a M. Bažana, máme tu některé představitele prózy: O. Hončara, N. Rybaka, Holovka, P. Kozlanjuka. Výběr ukázek je pečlivý a informativní. Je škoda, že sem nebyly zařazeny také ukázky dramatických prací sovětského období. Bez nich je obraz sovětské ukrajinské literatury neúplný.

Bibliografie k jednotlivým oddílům knihy je sestavena v pečlivém výběru, ač některé knihy jsou již dnes překonány a bude je nutno nahradit novějšími, přínášejícími nejen nové údaje, nýbrž též úplnější bibliografický materiál. Tak např. *Библиографический указатель Шевченкова діла*, vydaný v Moskvě v r. 1941, je již překonán kyjevskou akademickou dvoudílnou bibliografií života a díla T. H. Ševčenka, sestavenou Bojkem, Himelfarbem a kolektivem.

Vcelku však je kniha Jakóbcova velmi dobrým úvodem do studia novodobé ukrajinské literatury a podstatně obhacuje slovanskou ukrajinistiku.

Mečislav Krhoun

Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí. (Nakladatelství ČSAV a BAV, Praha, Sofija 1963, 437 stran.)

Před V. mezinárodním sjezdem slavistů vyšel v Praze a Sofii více než 400stránkový sborník vědeckých studií z oboru československo-bulharských vztahů a styků. Dobrý úmysl vědeckých pracovníků bulharských a československých slavistických pracovišť je třeba jen uvítat.

Kromě materiálůve fundované a zasvěcené práce *Zd. Urbana a Z dějin česko-bulharských kulturních styků* (Praha, 1957) jsme neměli doposud možnost seznámit se souhrnněji s problematikou vzájemných kulturních styků a vztahů našich národů.

Sborník v řadě vědeckých statí a článků podává proto ucelenější pohled na bulharské i české národní obrození v širších (nejen československo-bulharských) souvislostech. Práce je rozdělena na část historickou, literárněvědnou a lingvistickou. Část historická, která zaujímá téměř polovinu celého sborníku, a část jazykovědná se vymykají z rámce naší tematiky, a proto v naší zprávě budeme mluvit jen o literárněvědném oddílu sborníku (str. 207—365). Část je uvedena obšírnou a materiálově bohatou studií Emila Georgieva *Rozšíření a vliv české literatury v Bulharsku v době bulharského národního obrození*.

Georgiev s velkou erudiicí sleduje pronikání a vliv české literatury v Bulharsku a dokládá, jak česká literatura ranějšího období českého obrození pomáhala řešit potřeby vyjasňování vývojové linie bulharského písemnictví a jazyka. Jsou to především díla J. Dobrovského, s jehož některými pracemi se Bulhaři seznámili nepřímo — prostřednictvím ruských překladů.

Otázky formulované Dobrovským podporují bulharské národní citění a pomáhají řešit životně důležité problémy dalšího vývoje bulharského národa.

Přední představitelé bulharského národního obrození čerpají z díla P. J. Safaříka, jehož osobnost a dílo se stává v Bulharsku nejznámější a nejpobulárnější. Safaříkova studie *Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku* (1848) je první historií bulharské literatury a v překladu vychází o rok později. Bulhaři chápou jeho dílo jako buditeleské, pomáhající probouzet bulharský lid z „hlubokého spánku“ poroby.

Na základě Jungmannovy Slovesnosti vznikají v Bulharsku práce o bulharském jazyce, o tvoření slov, o překládání apod. Díky velké popularizaci v Čechách a v Rusku, těšily se velké oblibě a obdivu mystifikace staročeské poezie — Rukopisy. Není proto divu, že ruští překladatelé a slavisté (N. Berg, Iv. Iv. Srezněvskij aj.) vysoce oceňovali Rukopisy a doporučovali je překládat do všech slovanských „nářečí“. V Hankově Polyglottě Královského rukopisu z r. 1852 je také bulharský překlad tří lyrických písní. Důležitý pro česko-makedonské literární vztahy je bulharský překlad textů, který v téže době vydává Srezněvskij. Jak sám poznamenává, překlad byl porizen K. Petkovičem do makedonského nářečí (překladatel Konstantin Petkovič byl rodem z Baština sela, z kraje veleského) a proto Srezněvskij hledal jiné Bulhary, kteří by přeložili texty do „širšího bulharského nářečí“. Petkovičův překlad textů však dnes znamená první překlad „rukopisné“ staročeské poezie do m a k e d o n š t i n y, neboť veleský dialekt tvoří součást spisovného makedonského jazyka.

Rajko Zinzifov, básník, překladatel ze slovanských literatur a publicista, dodnes nedoceňený v bulharské a makedonské literatuře (shodou okolností z Velesu), přeložil Rukopisy do „rozšířenějšího bulharského nářečí“. Je třeba říci, že lyrik Zinzifov dosahuje písňového citového tónu hlavně v překladu lyrických písní. Zdá se nám však, že Georgiev nesprávně charakterizuje Zinzifovův básnický jazyk překladu epických písní. Georgiev totiž neprávem vytýká Zinzifovovi „nebulharský duch“ jeho překladu. Zinzifovův jazyk skutečně neodpovídá a nemohl odpovídat duchu bulharského lidového jazyka, neboť byl směsí makedonských (a především makedonských) a bulharských lexikálních, fonetických a gramatických prvků s příměsí církevně slovanských, ruských i srbských „výpůjček“. Proto přirozeně odpovídá nejvíce duchu makedonského dialektu jeho rodného města a okolí. V jeho překladech (nejen z češtiny, ale i z ostatních slovanských jazyků) zní nejen makedonský duch, ale i makedonský přízvuk.

Do Bulharska pronikají, i když v menší míře, básně Puchmajerovy, Máchovy, Čelakovského, Erbenovy, Hálkovy, Nerudovy aj. Česká středověká literatura je zastoupena překladem z Příhod Václava Vratislava z Mitrovic. Nelze zcela souhlasit s tvrzením Georgieva, že P. R. Slavejkov byl na počátku 70. let vedoucí osobností sentimentálně romantické bulharské literatury. Toto tvrzení může platit jen pro počáteční období Slavejkovy tvorby, nikoliv pro 70. léta, kdy Slavejkov přechází k občansko-sociální tvorbě. Georgiev tak opakuje mylný názor formalisty Bojana Peneva, který vyvrátil už před léty Simeon Rusakiev (P. R. Slavejkov i ruskata literatura, Sofija 1956, zvl. str. 245 n.).

Příčiny toho, proč nepronikla širěji díla uvedených českých autorů k Bulharům Georgiev neuvádí. Máme za to, že je třeba je hledat především v nedostatku systematictějšího zájmu o českou literaturu u Bulharů a v nedostatku zájmu tehdejších bulharských básníků, kteří by byli schopni citlivě vybírat a adekvátně překládat díla české literatury do bulharštiny.

Studie Věnceslavy B e c h y ň o v é *Česká slavistika v Bulharsku v době bulharského národního obrození* se dotýká týchž nebo podobných otázek, o kterých v podstatě mluví E. Georgiev. Jen misty Bechyňová rozebírá dané téma z trochu jiného zorného úhlu a uvádí některé podrobnější údaje, hlavně o vlivu české obrozené slavistiky na Marina Drinova, o G. Krástevičovi apod. Škoda, že tu nebyla lepší spolupráce při výběru článků pro tento sborník, aby se takovým nežádoucím kolizím mohlo předejít.

Zdeněk Urban s velkou znalostí sleduje a hodnotí *vztah Ivana Vazova k české kultuře*. Podnět Vazovova zájmu o český národ vidí Urban především ve spisovatelově slovanském citění, v jeho ideji slovanské vzájemnosti.

Vazov se seznámil s mnoha českými příslušníky, hlavně kulturními a vědeckými pracovníky, kteří působili v Bulharsku (K. Jireček, malíř J. V. Mrkvička, J. Šmaha, K. Škorpil — hlavní postava Vazovovy povídky *Zlatná planina* aj.) a tak se sblížil s českým lidem.

Urban hledá české motivy ve Vazovově obsáhlém básnickém a prozaickém díle a určuje jejich ráz a význam. Zamýšlí se nad Vazovovým chápáním postavy Jana Husa, ke které se Vazov několikrát ve svém díle vracel a právem ji řadí k nejdůležitějším českým motivům v jeho tvorbě. K nejzávažnějším motivům řadí Urban také český motiv v prvním vydání slavného Vazovova románu *Pod jařmem*. Autor nachází české motivy i v celé řadě jiných Vazovových prací.

Studie Julia Dolanského se zabývá *genezí poémy Svatopluka Čecha Evropa*. Na základě jejího detailního rozboru a na základě zpráv tehdejšího českého tisku o akci Botevovy čtyry na rakousko-uherské lodi „Radecký“ r. 1876 dochází autor k závěru, že koncepcce Čechovy básně má určitou asociacíni spojitost s touto konkrétní historickou událostí. K analogiím mezi dějem Čechovy alegorické poémy Evropa a zprávami o Botevově četě na parniku „Radecký“ patří také některé scény a postavy. Dolanský tak potvrzuje básnickovu lásku k Bulharsku, jejíž stopy nachází v poemě Evropa.

Hodnocení českých badatelů-pozitivistů Jana Máchala a Jiřího Polívky je věnována studie Karla Horálka *Bulharský folklór a česká folkloristika*. Horálek rozebírá bulharskou písňovou epiku jak ji známe z Máchalova díla O bohatýrském epose slovanském (1891), kladně hodnotí Máchalovy názory o souvislostech folklóru jižních Slovanů s folklórem balkánských národů neslovanských a na základě nových prací reviduje některé Máchalovy písňové typy. Máchal opomněl např. úplně typ „muž na svatbě své ženy“, který Horálek charakterizuje a uvádí jeho sýzlovou osnovu v širších slovanských i neslovanských souvislostech. Máchalově pozornosti ušly také některé širší souvislosti písní s pohádkovými náměty. Autor zpřesňuje a rozšiřuje také některá Máchalova tvrzení o písňích s motivem incestu, které jsou rozšířeny na celém jihoslovanském území, hlavně v Makedonii a Bulharsku.

Polívkův přínos pro srovnávací studium balkánských (nejen bulharských) pohádek je rozebrán v další části Horálkovy studie.

Horálek, podle našeho názoru, správně vidí zprostředkující úlohu Řeků hlavně v době po příchodu Turků a po jejich ovládnutí byzantské říše a toto své tvrzení dokazuje na textech makedonských, které jsou blízke nejen řeckým textům, ale i podání tureckému.

Studii doplňují Horálkovy *poznámky o názorech Ludvíka Kuby na balkánskou lidovou píseň*, o jeho sběratelské práci a o jeho přínosu pro poznání bulharských a makedonských písní u nás.

V posledním příspěvku literárněvědné části sborníku pojednává Danuše Hronková o bulharské poezii a dramatu v Čechách v období meziválečném. Práve vyvedává syntetické a analytické práce Wollmanovy o bulharském dramatu a vůbec o jihoslovanské dramatuice a literatuře.

Jak správně uvádí Hronková, nepronikla bohužel k nám bulharská revoluční marxistická kritika a ani český revoluční tisk se hlouběji nezabýval vývojem literatury v Bulharsku mezi dvěma válkami.

Hlavně zásluhou zkesleného obrazu a hodnocení, které podával v českém a německém odborném tisku bulharský básník Kiril Christov, nedostala se k nám v meziválečném období díla zakladatele bulharského socialistického realismu Christa Smirnského a jiných bulharských pokrokových básníků, jejichž dílo odráželo sociální poválečnou bulharskou skutečnost. Odklon od styků s Bulhary a s jižními Slovany vůbec je třeba vidět také v postupné české orientaci k západním kulturám.

Česká literatura na druhé straně byla do bulharštiny více překládána a přinášela dokonce v současném bulharském literárním vývoji určité nové tematické a tvárné prvky.

S bulharskou lidovou slovesnou tvorbou seznamovalo se české prostředí především zásluhou L. Kuby, který svým rozsáhlým dílem slovanských písní věnoval značnou pozornost také lidové písni bulharské.

S uceleným obrazem vývoje bulharského dramatu nás seznamuje ke konci dvacátých let svou monografií Frank Wollman, který eidologickou metodou hledá vnitřní zákonitosti vývoje jihoslovanské dramatiky. Výsledky svého bádání pak shrnul v syntetické práci *Dramatika slovanského jihu* (Praha 1930).

O sbocharvátské dramatuice na brněnských scénách v období 1918–1938 nashromáždila materiál Jiřina Telcová-Jurenková. Pokud se bulharské drama dostalo také na jiné naše scény, hlavně pražské, nijak nedává celkový obraz o vývoji bulharského dramatu mezi válkami.

Stať D. Hronkové je bohužel jen popisně informativní, nikoliv hodnotící. Znamená zatím pouhý začátek. Pro zhodnocení našich vzájemných styků v tomto období bude třeba hlouběji rozebrat také slovanské politické programy i jednotlivé fáze politického vývoje v Bulharsku a v Čechách. Do studie Hronkové by patřil také rozbor situace v překladech bulharské prózy, neboť tvoří organickou součást daného tématu. Ten však, bohužel, chybí.

O sborníku Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí je možno na závěr říci, že je dobrým začátkem v důkladnějším a podrobnějším studiu vzájemných kulturních a politických styků a vztahů mezi našimi národy.

Ivan A. Dorovský